

Overfaldet paa Hamburg 1686.

Af

A. Tuxen.

I Aaret 1669 afholdtes den sidste Hansadag. Den var det engang saa mægtige Forbunds sidste Livstegn. Hansaen havde vel alt for længe siden ophørt med at være en vigtig Faktor i Evropas politiske Liv, men fra nu af optraadte Stæderne ikke mere i Fællig; adskillige af dem mistede deres Uafhængighed, medens andre førte en politisk Skyggetilværelse. Hamburg var i Grunden den eneste, der endnu optraadte som selvstændig Magt; den krigede med Naborigerne og voldte ved sine indre Stridigheder og sin Opsætsighed mod Kejseren det hellige, romerske Rige mange Bryderier. Den stærkeste og farligste Nabo var Danmark, Hansaens gamle Fjende, der havde mangt et Mellemværende med Hamburg at opgøre. Fra ældgammel Tid havde Staden staaet i et rigtignok noget ubestemt Afhængighedsforhold til de hollandske Grever, og da deres Rettigheder gik over til de danske Konger, mindede disse ideligt Byen om, at den skyldte dem Hyldningsed. Mangfoldige vare de Forhandlinger, der gennem Aarhundreder førtes mellem Danmark og den frie Hansestad, der altid med stor Snildhed forstod at trække Sagen i Langdrag; og naar saa Kongerne tabte Taalmodigheden og greb til Sværdet, ja

saa trak Staden vel nok det korteste Straa, men efter Kampen var man i Grunden lige vidt. Thi selv om man kunde kue Byen, hvis Modstandskraft ikke var saa ganske ringe, saa tillod den evropæiske Ligevægt ikke, at Danmark blev Herre over Elbmundingen. Christian IV trængte Hamburg meget haardt, men i hans Tid vare de tyske Magter jo saa optagne af Krige, at de ikke kunde yde Byen synderlig Bistand. De Fordele, han vandt, bleve ikke varige, og Danmark hjemsøgte i mange Aar af saa store Trængsler, at det ikke fik Tid til at forlange Hyldning af Staden; det var først Christian V, der gjorde alvorlige Forsøg paa at blive anerkendt som Herre over sin „erbunterthänige“ By.

Det er underligt nok, at den lille hamburgske Republik overhovedet besad nogen synderlig Modstandskraft; thi dels var den i sig selv den dansk-norske Stat meget underlegen, dels herskede der i Reglen megen Splid og Tvedragt indenfor dens Volde. Navnlig mod det 17de Aarhundredes Slutning hjemsøgte Byen af voldsomme indre Stridigheder, som gave Nabomagterne Anledning til at blande sig i dens Anliggender. Raadet¹⁾, der med Borgmestrene i Spidsen faktisk var i Besiddelse af Magten, kæmpede en forbitret Kamp med Borgerskabet, der gjorde Fordring paa at være den egentlige Suveræn, og som krævede gennem de borgerlige Kollegier og de almindelige

¹⁾ Raadet (senatus) bestod efter Valgrecessen af 1663 Art. 3 af 24 Medlemmer, hvoriblandt 4 Borgmestere og 20 Raadsherrer. Foruden disse, der vare „in senatu“, hørte endvidere til Raadet 3 Syndici, retslærde Doktorer, 3 Sekretærer, hvoraf 1 Protonotar, samt en Arkivar; disse 7 Herrer vare kun „de senatu“ og vare uden Stemme; dog havde Syndici et konsultatit Votum. Raadet supplerede sig selv. (N. A. Westphalen: Hamburgs Verfassung und Verwaltung. Hamburg 1846. B. I. S. 33 ff.)

Borgerforsamlinger at faa en afgørende Indflydelse paa Styrelsen. For at dæmpe Striden og bringe rolige Forhold til Veje kom Grev Gottlieb Windischgrätz i Begyndelsen af Aaret 1674 som overordentlig kejserlig Gesandt til Hamburg; han forhandlede med Deputerede fra Raad og Borgerskab, og Resultatet heraf blev en efter ham opkaldt Reces, som blev færdig den 3dje April. Der blev truffet en Del Bestemmelser vedrørende Forvaltningen, og Recessen fastslog, at naar Raad og Borgerskab fremtidigt bleve uenige, skulde „fredelskende Personer“ i lige Antal fra begge Sider komme sammen for at forhandle, men den afgjorde rigtignok ikke, hvorledes man skulde forholde sig, naar Enighed ikke kunde tilvejebringes ved Forhandling¹⁾.

Efter mere end 3 Aars Forløb kom Recessen tilbage fra Wien, bekræftet af Kejseren og forsynet med en Straffeklausul, der fastsatte høje Bøder for hver, der ikke holdt sig den efterrettelig. Denne Bestemmelse vakte almindelig Misfornøjelse, saa meget mere som den var fremkaldt af et af Stadens egne borgerlige Kollegier, „die ehrbaren Oberalten“²⁾. Paa egen Haand havde disse Borgerskabets Tillidsmænd sendt en Gesandt til Wien for at forhandle med de kejserlige Ministre, og de havde

¹⁾ Om Windischgrätz's Mission se bl. a. F. G. Buck: Die hamburgischen Oberalten. Hamburg 1857. S. 116 ff. og J. G. Gallois: Geschichte der Stadt Hamburg. Hamburg 1853. B. I. S. 460 ff.

²⁾ De 3 Ältere i hvert af Hamburgs 4 Kirkesogne dannede et Kollegium, der under almindelige Forhold var det Organ, hvorigennem Raadet forhandlede med Borgerskabet. Oprindeligt synes det at være fremgaaet af almindelige Valg blandt „erbgessene Bürgerschaft“, men det kom snart til ligesom Raadet at supplere sig selv, rigtignok under dettes Kontrol. Fra 1685, da Michaelis Sogn kom til, bestod Kollegiet af 15 Medlemmer. (Buck: D. hamb. Oberalten. S. 1 ff.)

betalt ham med offentlige Midler, hvis Bestyrelse var dem betroet. Det forbitrede Borgerskab rejste Klage mod Kollegiet, hvis skyldige Medlemmer bleve afsatte og straffede. Uheldigvis var dettes Præsident, Nicolaus Krull, nylig bleven Raadsherre, og Raadet modsatte sig længe, at han blev sat under Tiltale; til sidst lykkedes det dog Borgerskabet at faa ham suspenderet, men denne Sejr var af yderst tvivlsom Værdi; thi den blev Anledningen til alle de Ulykker og Fortrædeligheder, der nu strømmede ind over Hamburg. Krull tog nemlig sin Tilflugt til Kejseren, som udstedte det ene Dekret efter det andet for at faa Byen til at give ham Oprejsning. Han blev imidlertid aldrig genindsat; Raad og Borgerskab vare i Hovedsagen enige om ikke at finde sig i Kejsereus Overgreb; men medens Raadet optraadte forsigtigt og søgte at skaffe Krull nogen Erstatning, gik Borgerskabet hidsigt til Værks, og sendte endog 1682 en egen Gesandt, Licentiat Daurer, til Wien. Han skulde bede Kejseren om ikke at dømme i Sagen, før Raad og Kollegier vare hørte, han skulde ogsaa klage over, at den kejserlige Agent, Rondeck, blandede sig i Stadens indre Anliggender, hvorfor man helst saa, at han blev hjemkaldt. Daurer søgte Støtte hos den danske Agent Mejersheim¹⁾, der lovede at tage sig af Borgerskabets Sag, og nu intrigeredes der i længere Tid livligt i Wien og i Hamburg, hvor Rondeck stadig støttede Raadet i dets Bestræbelser for at skaffe Krull nogen Satisfaktion. Til sidst tabte Kejseren Taalmodigheden; han hjemsendte Daurer, der døde inden han naaede Hamburg, og han

¹⁾ Mejersheim var kurköllnsk Resident i Wien og varetog tillige en Tid Danmarks Interesser.

gav Celle og Bremen Kommissorium til at ordne den Krullske Sag¹⁾).

I December 1683 begyndte Forhandlingerne mellem Bremens og Celles Delegerede paa den ene og et Udvalg af Raadet og Hundertundvierundvierzigernes Kollegium²⁾ paa den anden Side; de førte ikke til noget. Der blev fra Byens Side gjort den Indvending, at Sagen ikke hørte ind under Rigets men under Stadens Competence, og da Kommissionen ikke vilde gaa ind herpaa, vægrede Borgerne sig ved yderligere at deltage i Forhandlingerne. Nu klagede de Delegerede til Kejseren, som udstedte truende Dekreter; men disse virkede ikke, og i Marts 1684 forlode Kommissionens Medlemmer Byen, fulde af Forbitrelse mod „Fedtekraemmerne og Sildehøkerne“, som de kaldte de hamburgske Borgere. Hertugen af Celle, Georg Wilhelm, var imidlertid ikke tilfreds med den Behandling, hans tvende Gehejmraader havde faaet; han forlangte Dækning af Kommissionsomkostningerne og anden Satisfaktion, men denne var Borgerskabet ingenlunde villigt til at yde. Raadet derimod, der frygtede Hertugens Vrede, kæmpede, med Borgmester Heinrich Meurer i Spidsen, for, at man skulde opfylde Celles Fordringer. Den upopulære Borgmester vakte ved sin Iver

¹⁾ Jfr. bl. a. Gallois. B. I. S. 464 ff. og Briefe des Hamburger Bürgermeisters Johann Schulte. Hamburg 1856. S. 145 ff.

²⁾ Dette Kollegium, der var oprettet 1528, bestod af 36 Borgere fra hvert Sogn og havde den Opgave at forhandle med Raadet paa Borgerskabets Vegne i vigtige Sager. En Tredjedel af Kollegiets Medlemmer, de saakaldte Diakoner, hvortil ogsaa „die Oberalten“ hørte, dannede „Achtundviertzigerne“, et snævrere Udvalg, der optraadte for Borgerskabet i Sager af mindre Betydenhed. Kollegiet supplerede sig selv. Efter 1685 bestode disse Kollegier af 180 og 60 Medlemmer og toge Navn derefter. (Buek: Die hamb. Oberalten. S. 2.)

for Hertugens Sag en sand Storm imod sig. Han beskyldtes for at have intrigeret mod Borgerskabet i Wien og Celle, og man paastod, at han havde betalt Hertugen store Summer af Byens Kasse. I den afdøde Licentiat Daurers Papirer mente man at have fundet tilstrækkelige Beviser for hans Brøde, og Stemningen mod Meurer blev saa stærk, at han den 11te Juni 1684 blev tvungen til at resignere, efter at Borgerne i nogen Tid havde holdt ham arresteret. Han maatte stille en betydelig Sikkerhed og love ikke at skade Byen, men han holdt ikke sit Løfte¹⁾. Georg Wilhelm havde strax paa Efterretningen om Meurers Arrestation anholdt en Del hamburgske Købmænd og beslaglagt deres Varer, men da Borgmesteren blev løsladt, frigav han ogsaa sine Fanger og hævede Embargoen. Tilsyneladende stod Borgerskabet nu med Palmer i Hænderne; saa vel i den Krullske som i den Meurerske Sag havde Raadet maattet bøje sig; men Sejren var ikke afgørende, Kejseren var Byen ugunstig, Mellemværendet med Celle var uafgjort, og nu truede en tredje, endnu mægtigere Fjende den splidagtige Republiks Uafhængighed.

„Af de Danske vente vi intet godt“, skrev Borgmester Johann Schulte den 13de Juni 1684 til sin unge i Lissabon bosatte Søn, hvem han gav et Overblik over den Meurerske Sag, og Byen havde da ogsaa al Grund til at frygte for, at Christian V skulde benytte sig af dens vanskelige Stilling. Allerede 1679 havde han med en mægtig Hær staaet for Stadens Porte og forlangt Arvehyldning og Satisfaktion for forskellige Krænkelser

¹⁾ Heinrich Meurers Liv er bl. a. skildret i Bartels: Heinrich Meurer. Hamburg 1836. Buek: Geneal. u. biograph. Notizen üb. d. hamb. Bürgerm. Hamburg 1840. og Relationes curiosæ. Hamburg 1706.

af tidligere Traktater; men den Gang var Hamburg sluppen med Skrækken. Den raadede selv over 4000 regulære Soldater og fik Løfte om virksom Hjælp fra de braunschweig-lüneburgske Fyrster¹⁾, Biskoppen af Münster og andre tyske Potentater; men Sagen blev ordnet, uden at man behøvede at ty til Vaabnene. Ved Frankrigs, Brandenburgs og de lüneburgske Fyrsters Mægling sluttedes den 1ste November 1679 i Pinneberg en saakaldet Interimsreces, hvorved Kongen og Byen forbeholdt sig deres Rettigheder. Hyldningsspørgsmaalet skulde senere afgøres ved mindelig Overenskomst eller ad retslig Vej. Kongen lovede at opretholde Byens Nevtralitet og Privilegier, han forpligtede sig til at tilbagegive alle opbragte Skibe og til ikke at hindre Byens Handel, han frafaldt sine Fordringer paa Vierlandene, men Byen maatte til Gengæld betale 220000 Rdlr. og love at holde sig til Danmark samt afvende al Fare, der truede dette, saa vidt det stod i dens Magt.

Denne Reces, der kun opsatte, men ikke afgjorde Hovedspørgsmaalet, Hyldningssagen, rummede i sig store Farer for nye Sammenstød, og det varede ikke længe, inden der fra dansk Side lød Klager over, at den ikke overholdtes. 1680—81 forhandlede den danske Minister i den nedersachsiske Kreds, Gehejmraad Lilliencron²⁾,

¹⁾ Christian V Morbrødre, Georg Wilhelm og Johan Friederich, regerede siden 1665 over Lüneburg-Hoya-Diepholtz og Calenberg-Göttingen; de residerede henholdsvis i Celle og Hannover. 1679 døde Johan Friederich, og hans yngste Broder Ernst August blev hans Efterfølger. (Se O. v. Heinemann: *Gesch. v. Braunschweig u. Hannover*. Gotha 1892. B. III.)

²⁾ Andreas Paulli, f. $\frac{1}{2}$ 1630 i Bredsted i Slesvig, † $\frac{22}{8}$ 1700, adlet 1654 under Navnet Lilliencron af Kejser Ferdinand III, naturaliseret i Danmark 1665, Afsending i Wien 1662—79, Oversekretær

uden Resultat med Hamburg om Arvehyldningen, og da Byen i Juni 1684 sendte Deputerede til Christian V, der dengang var i Itzehoe, erklærede disse, at de kun havde Ordre til at komplimentere Kongen, men at de intet Svar havde at bringe paa de Spørgsmaal, som gennem Lilliencron vare rettede til Hamburg. Mangfoldige vare de „gravamina“, der fremførtes mod den troløse Stad. Den havde ikke holdt sig til Kongen, men havde i 1683 tilladt Lüneburgerne at rykke over paa den højre Elbbred, hvorved Danmark var bleven nødsaget til at sende Tropper til Grænsen, ja den havde endog støttet Georg Wilhelm med Penge¹⁾. Dette sidste Klagepunkt var kun til Dels rigtigt. Raadet havde betalt Hertugen Subsidier, mod at han paatog sig Republikkens militære Forpligtelser overfor Riget, men i Byen troede man, at Raadet havde skænket Lüneburg disse Penge, og det var til Dels derfor, at Meurer blev styrtet.

I alle Tilfælde var Raadets Samvittighed ikke den bedste, og da Christian V i 1684 foretog en Expedition mod Lauenburg²⁾, nærede det Frygt for, at det danske Hærkorps ogsaa vilde gæste Hamburg³⁾; men den Gang drev Faren over, og den før omtalte Deputation blev i Itzehoe vel behandlet og trakteret. Raadet havde truffet forskellige Foranstaltninger for at værne Byen mod Overfald.

i det tyske Kancelli 1700. (F. C. Bruun: Til Erindring om det kgl. danske Udenrigsministeriums hundredeaarige Bestaaen. Kbh. 1870. S. 37.)

¹⁾ Specifikation einiger Contravent. u. Exces., so v. d. Stadt Hamb. gegen d. Pinneb. Interinsreces u. sonsten begangen worden, Hamb. 11. R.-Ark.

²⁾ 1684 havde Chr. V tvunget Lauenburg og Lübeck til at betale nogle Kvarterpenge, de skyldte fra den skaanske Fejdes Tid. Ved denne Lejlighed blev Mölln taget ved Overrumpling.

³⁾ Jfr. Schultes Breve April—Juni 1684.

Det havde forstærket Befæstningen dels mod Nord-Vest, hvor „Sternschanze“¹⁾ blev anlagt, dels mod Øst, hvor „das neue Werk“²⁾ opførtes uden om den gamle Vold. Men disse Anlæg gjorde til en Begyndelse mere Skade end Gavn; thi de vare opførte uden Kongens Tilladelse, og „das neue Werk“ laa tilmed paa Hammerbrook, en Grund, der kun var pantsat til Byen. I Danmark saa man da ogsaa skævt til disse fortifikatoriske Arbejder, og Stemningen mildnedes ikke ved de mangfoldige Hindringer, som Hamburgerne lagde i Vejen for den danske Handel paa Elben, og ved de talrige Trakasserier, de øvede mod Altona og de andre holstenske Nabobyers Købmænd; særlig var Kongen vred over, at Byen ved spidsfindig Snedighed havde maaget det saa, at den Schauenburgske Told³⁾ nu intet indbragte.

Det saa betænkeligt nok ud for Hamburg, og længe varede det ikke, inden Uvejret brød løs. I Oktober 1684 forlod Meurer sin Fædrenestad og begav sig til Hertug Georg Wilhelm, der med Iver antog sig hans Sag. I Januar 1685 lod han Moorburg⁴⁾ og Moorwerder⁵⁾ besætte og begyndte paa ny at anholde rejsende Hamburgere og beslaglægge deres Varer⁶⁾. Brandenburg søgte

¹⁾ Anlægget af Sternschanze paa Heidberg 3500' NV. for Volden paabegyndtes i Maj 1682. (C. F. Gaedeckens: Historische Topographie d. freien u. Hansestadt Hamburg. Hamburg 1880. S. 149.)

²⁾ Dette Værk paabegyndtes 1679 af Kaptajn Bertrand de la Coste. Det bestod af 4½ Bastion og gik uden om den gl. Volds østl. Del i en Afst. af 4000' fra denne (ibidem S. 145).

³⁾ Den Schauenburgske Told var en Transit-Told. Ved Forlig af 1ste Maj 1601 var det blevet bestemt, at den skulde opkræves af en dansk og en hamburgsk Forvalter og deles lige mellem begge Parter. (Buek: D. hamb. Oberalten. S. 425.)

⁴⁾ Hamburgsk Besiddelse paa den venstre Elbbred NV. for Harburg.

⁵⁾ Elbø, der skiller Nordelben fra den sydlige Flodarm.

⁶⁾ Schultes Brev af 23. Jan. 1685.

nu at mægle og sendte Gehejmraad Canitz til Celle og Hamburg for at bilægge Striden. Raadet foreslog da Borgerskabet at udvælge en mindre Deputation, der i Forbindelse med et Senatsudvalg kunde forhandle med Gehejmraaden. Den 5te Februar 1685 valgte Borgerskabet det nye Kollegium, der kom til at bestaa af 30 Medlemmer, 6 for hvert Sogn, medens Raadet deputerede 5 Senatorer og en Syndikus. Raadet havde vel nærmest tænkt sig, at „Dreizigerne“ skulde spille en temmelig underordnet Rolle, men det viste sig snart, at det havde forregnet sig; det nye Kollegium, der i sin Midte talte flere af Borgerskabets dygtigste men ogsaa ærgerrigste og uroligste Mænd, lagde snart utvetydigt for Dagen, at det tragtede efter at tilrive sig hele Magten, og Samarbejdet med Raadet viste sig fra første Færd umuligt¹⁾.

Dreizigerne kastede sig strax over Udenrigspolitikken, hvis Ledelse de søgte at faa i deres Haand. De manglede ikke Forudsætninger; thi Kollegiets Kærne dannedes af et Udvalg af 5 Mænd, der siden det forrige Aar havde ført Korrespondancen med Mejersheim i Wien, som meget mod Raadets Ønske vedblev at varetage Hamburgs Interesser ved Kejserhoffet. Af disse vare Cordt Jastram, en velhavende Farver og Skibsreder, og Hieronymus Snitger, en rig Købmand, de mest fremtrædende²⁾. Saa vel i Wien som i Celle vare de tvende Folkeførere ildt anskrevne; allerede i 1684 havde en Agent for Celle,

¹⁾ Om Dreizigerens Oprettelse se bl. a. Baek: D. hamb. Oberalten. S. 141 ff.

²⁾ Biograf. Notitser om Jastram og Snitger findes bl. a. i Gallois: Gesch. d. St. Hamb. I. S. 475 ff.

Marloth, søgt at bortføre Jastram fra hans Landejendom ¹⁾, og Aaret efter udførtes mod Snitger et lignende Attentat, der fik vidt rækkende Følger. Desuden havde baade Kejseren og Georg Wilhelm forlangt begge disse Borgere arresterede og udleverede eller straffede. Kejseren var især vred over, at de ved at benytte de Daurerske Papirer havde blottet Wienerhoffet, medens Hertugen beskyldte dem for at have opirret Staden mod ham ved deres hadefulde og haanlige Udtalelser.

Under disse Omstændigheder mente den danske Regering ikke uden Grund, at der var en Mulighed for, at den kunde skabe sig et Parti i Hamburg. Den officielle Resident, Georg Lincker ²⁾, var næppe skikket til at lede Intrigespillet, men den hemmelige Agent, Kancelliraad Jacob Heinrich Paulli ³⁾, havde saa meget desto bedre Betingelser. Han kendte vel endnu mod Slutningen af 1684 hverken Jastram eller Snitger personligt, men han stod paa en fortrolig Fod med Syndikus Pohlmann ⁴⁾ og Dr. Andreas Schulte, Borgmesterens Broder, og ved disses Hjælp kom han i Forbindelse med de to

¹⁾ G. Linckers Indberetn. af 13. Aug. 1684. (Gesandtschaftsberichte v. Hamb. 1713—33. R.-Ark.)

²⁾ G. Lincker stod i dansk Statstjeneste fra 1668 til sin Død, der indtraf i Aaret 1700. Fra 1678 var han Resident i Hamburg, før den Tid havde han virket som Agent i Berlin. Han blev flere Gange sendt i Mission til forskellige tyske Hoffer. (Medd. af Hr. Arkivassistent L. Laursen.)

³⁾ Søn af kgl. Livmedikus Simon Paulli, deponerede i Kbh. 1655, 1664 Prof. hist. og kgl. Historiograf, 1674—86 Resident (?) i Hamburg, 1693—97 ansat ved Gesandtskabet i England, adlet 1697 under Navnet Rosenschild. (Nyerup og Kraft: Alm. Lit. Lex.)

⁴⁾ Pohlmann, der en kort Tid var hamburgsk Gesandt i Berlin, tog efter Katastrofen 1686 sin Tilflugt til Danmark, hvor han blev kgl. Raad i Glückstadt. I 1687 førtes der mellem Hamburg og Danmark en livlig Korrespondance om hans Sag. (Hamb. 67.

indflydelsesrige Borgere. Han kunde snart meddele den danske Regering, at han havde godt Haab om Fremgang, og under 30te Januar 1685 fik han Forholdsordrer. Han skulde holde sig nøje underrettet om alt; han bemyndigedes til at træde i Forbindelse med Jastram, Snitger og Pohlmann og skulde hemmelig forhandle med dem; han fik Ordre til at udtale for dem, at Kongen ikke vilde taale noget Indgreb i Borgernes Frihed, men var rede til paa Opfordring at hjælpe Borgerskabet mod Lüneburgerne¹⁾. Det lykkedes Paulli at indbilde Dreizigernes Ledere, at den danske Konge virkelig interesserede sig for det hamburgske Demokrati, og han kom snart i et fortroligt Forhold til dem.

Striden med Celle førtes imidlertid uden synderlig Energi paa nogen af Siderne. I Marts 1685 frigav Hertugen en Del af de beslaglagte Varer og trak sine Tropper tilbage fra Moorwerder, hvorimod han vedblivende holdt Moorburg besat. Brandenburgs Mægling tegnede allerede til at give et gunstigt Resultat, da Rondeck foretog et Skridt, der fik Hadet til Kejseren til at slaa ud i lys Lue. Paa hans Anstiftelse blev Snitger nemlig den 12te Marts bortført af en Bande aftakkede Officerer og Underofficerer, der søgte at føre ham over Elben. Forskellige Uheld sinkede Expeditionen, og inden Voldsmændene havde passeret Floden med deres Fanger, indhentedes de af hamburgske Borgere og Betjente, der

R.-Ark. Denne Pakke, som bærer Paaskriften: „Was zu Wien 1686, da die Stadt Hamburg von I. K. M. attackirt worden, negociirt worden, und sonst passiert ist, mit beiliegenden kgl. originalen Ordren“, hører til den danske Gesandt i Wien C. G. v. Breitenaus Papirer.)

¹⁾ Skrivelsen er aftrykt i Gallois: Gesch. d. St. Hamb. B. II. S. 5 ff.

befriede Snitger og hans Hustru. En Del af Rondecks Bande blev strax paagreben, og Resten indfangedes efterhaanden. Nogle af dem havde søgt Tilflugt paa dansk Territorium, men de bleve paa Jastrams mundtlige og skriftlige Begæring udleverede¹⁾. Samtlige Deltagere i Bortførelsen henrettedes²⁾, og Rondeck flygtede til Harburg. Paulli fik Befaling at meddele Jastram og Snitger, at naar de ønskede at opholde sig paa dansk Grund, vilde de der finde fuldkommen Sikkerhed; nærede de Mistanke til nogen, skulde de blot angive ham, saa vilde der blive truffet saadanne Foranstaltninger, at de ikke mere behøvede at nære Frygt³⁾. Under 12te Juni udstedte Kongen fra Aggershus Beskyttelsesbreve for Jastram og Snitger, hvem han lovede Sikkerhed for Person og Ejendom, hvor de end færdedes i hans Riger, Fyrstendømmer og Lande⁴⁾. Efter Sigende toge de ikke imod den tilbudte Protektion.

Aaret 1685 gik i øvrigt hen uden at bringe større Begivenheder med sig. Raadet og Dreizigerne kivedes stadigt, og Lüneburgerne og Hamburgerne drillede og chikanerede hinanden paa alle mulige Maader. Brandenburg fortsatte vel Fredsmæglingen, men alt strandede paa Hertugens Fordring om Meurers Genindsættelse, som Byen ikke vilde gaa ind paa, medens Georg Wilhelm betragtede hans Restitution som en Æressag⁵⁾.

¹⁾ Regeringen i Glückstadt til Kongen 14. April 1685. Skrivelser fra Reg. i Glst. til Kongen 1672—85. R.-Ark.

²⁾ Blandt de Henrettede befandt sig en fhv. dansk Officer, Ritmester v. Gablen, som skal have været beslægtet med Ahlefeldterne.

³⁾ Hamburger Justitzsachen 2den Juni 1685. R.-Ark.

⁴⁾ Hamburg 11. R.-Ark.

⁵⁾ Bartels: Heinrich Meurer. S. 216.

Det skæbnesvangre Aar 1686 begyndte med, at Lüneburgerne uformodet faldt ind i Vierlandene; de toge Bergedorf, besatte Elbøerne: Moorwerder, Spadenland og Tatenberg med Ochsenwerder og truede Billwerder, der laa mellem Elben og Bille. Hamburgerne hvervede Soldater og rustede sig efter bedste Evne. I Borgerskabet herskede den største Ophidselse mod Angriberne, og man var bestemt paa at møde Magt med Magt. 1800 hamburgske Soldater rykkede ud for at forsvare Billwerder, men Expeditionen mislykkedes; ved Heckaten Skanse led dens Fører, Oberstløjtnant Manecke, den 26de Januar et Nederlag. Efter tapper Modstand maatte de hamburgske Soldater med stort Tab trække sig tilbage, og Lüneburgerne besatte Adgangene til Billwerder. Raad og Borgerskab tabte dog ikke Modet, de afslog alle Tilbud om fremmed Hjælp og lode den uheldige Troppfører henrette.

I Danmark fik man selvfølgelig strax Meddelelse om, hvad der gik for sig, og der blev snart truffet militære Foranstaltninger. Chefen for Dronningens Livregiment, Oberst Jobst Scholten, der tillige var ældst Ingeniørofficer i Holsten og Grevskaberne, var netop i Hamburg paa Gennemrejse til Oldenburg, da Træfningen ved Heckaten fandt Sted; han afbrød strax Rejsen og begav sig tilbage til Glückstadt for at være ved Haanden¹⁾. Ogsaa Guvernøren over Militsen i Hertugdømmerne, Generalløjtnant Johan Erhard Geyse, begav sig til Grænsen, og samtlige i Holsten garnisonerende Officerer fik af ham Ordre til at melde sig ved deres Regimenter. Den 5te Februar tog han efter kongelig Ordre til Hamburg

¹⁾ Scholten til J. Harboe 2/286. Indk. Breve. R.-Ark.

for i Forbindelse med Lincker paa nært Hold at følge Begivenhedernes Gang¹⁾. Fra Pløn sendte Hertug Johan Adolf Kongen Meddelelse om, at Lüneburgernes Indfald efter Sigende var sket efter Kejserens Befaling, og at man troede, at de havde Ordre til at tage Vinterkvarter i Trittau, Eutin og de plønske Amter, der beskyldtes for ikke at have opfyldt deres Pligter mod Riget. Hertugen var sig ingen Forsømmelse bevidst og anraabte Kongen om Bistand²⁾. Denne svarede, at Celle havde lovet ikke at krænke den danske Grænse; der vilde dog strax blive sendt Tropper til de mest udsatte Punkter, og Hertugen kunde faa en Sauvegarde, saa stærk han vilde have den³⁾.

Den 30te Januar fik de Deputerede af Landetaten Ordre til at udstede Marchebestemmelser for en Del Tropper, der skulde forlægges til Sydgrænsen⁴⁾. Oldenburgske Rytterregiment og Livregiment Ryttere, Løvendals og Aderkaas Dragoner samt Dele af Dronningens, Prins Georgs og Prins Christians Regimenter indrykkede i de første Dage af Februar i Altona, Pinneberg, Oldesloe, Trittau, Reinbeck og andre Grænsedistrikter. Tropperne vare ikke beredte paa hurtig Udrykning, og Udrustningen led af store Mangler⁵⁾. De danske Officerer rekognoscerede flittigt i Hamburgs Omegn til stor Fortrydelse for Lüneburgerne; og inden Månedens Udgang kunde Scholten og Geyse sende Kongen Kort saa vel over Byen som over Vierlandene. Ved de danske Troppers Nærmelse trak Lüneburgerne sig tilbage fra Billwerder, og Ham-

¹⁾ Geyse til Kongen $\frac{1}{2}$ — $\frac{5}{2}$ 86. Indk. Sager. R.-Ark.

²⁾ Johan Adolf til Kongen $\frac{29}{1}$ 86. Hamb. 67. R.-Ark.

³⁾ Kongen til Joh. Adolf $\frac{2}{2}$ 86. Hamb. 67. R.-Ark.

⁴⁾ Krigskancell. Exped. $\frac{30}{1}$ 86. R.-Ark.

⁵⁾ Indberetninger fra Regimentscheferne til Harboe for Fbr. 1686. R.-Ark.

burgerne besatte de Reduter, som de havde maattet forlade efter Kampen den 26de Januar¹⁾.

Den danske Gesandt i Wien, Christoph Gensch v. Breitenau, fik nu Ordre til at meddele den kejserslige Regering, at Troppesamlingen ved Grænsen kun havde til Øjemed at værne Holsten mod Plyndringer; det paalagdes ham endvidere at undersøge, om det var sandt, at Lüneburgernes Indfald i Vierlandene var sket efter kejserslig Ordre; forholdt det sig rigtigt, skulde han erklære, at ethvert Forsøg paa at trænge ind paa dansk Territorium vilde blive tilbagevist med Magt²⁾. Gesandten meldte snart tilbage, at Celle var optraadt uden Kejsserens Vidende og Vilje, men at man i Wien troede, at Danmark stod bag ved hele denne Affære, en Anskuelse, som Breitenau fik Ordre til paa det bestemteste og kraftigste at bekæmpe³⁾.

Midt i Februar havde Kongen ladet Lincker tilbyde Hamburg militær Understøttelse mod Lüneburg⁴⁾; Tilbudet blev ikke modtaget, men Byen erklærede dog, at hvis Danmark og Brandenburg vilde anvende deres „hohe officia“ til at faa Lüneburgerne „delogerede“, saa vilde den fremtidig „salvis privilegiis“ opføre sig saaledes med Hensyn til de tidligere Traktater, at begge de høje Potentater vilde faa Glæde af den⁵⁾. I Celle søgte Overstaldmester Anton Wolf Haxthausen som dansk envoyé extraordinaire at faa Hertugen til at indstille Fjendtlighederne, og denne lovede da ogsaa at trække alle sine Tropper ud af Vierlandene, hvis Hamburg vilde ophøre med sine „Plackereyen“, give

¹⁾ Geyses og Scholtens Breve til Kongen i Fbr. 1686. Indk. Sager. R.-Ark.

²⁾ Kongen til Breitenau 2⁷/₂ 86. Hamb. 67. R.-Ark.

³⁾ Kongen til Breitenau 27⁷/₂ 86. Hamburg 67. R.-Ark.

⁴⁾ Gallois. B. II. S. 36.

⁵⁾ „Extrakt-Protokol“ af 1³/₃ 86. Hamburg 67. R.-Ark.

ham Satisfaktion og tilbagegive Meurers beslaglagte Ejendomme¹⁾. Forsøgene paa at ordne Sagen ad fredelig Vej førtes tilsyneladende endnu et Skridt videre, da Staden paa Brandenburgs Opfordring endelig bekvemmede sig til at sende et Gesandtskab til Wien. Men denne Sendelse fik et bedrøveligt Udfald; thi da de hamburgske Gesandter, Raadsherrerne Dr. Johan Dietrich Schafshausen og Lic. Heinrich Hartwig Möller, rullede ind i Kejserstaden, bleve de overfaldne og jammerligt gennempryglede af den lüneburgske Gesandt, Baron Mahrenholtz, der var fornærmet paa Hamburgerne, fordi disse havde beskyldt ham for at have forværret Stadens Sag ved at fremlægge forfalskede Skrivelser for Kejseren. De dybt krænkede Gesandter klagede strax deres Nød for Leopold I, der forlangte Mahrenholtz's Rappel. Brandenburg beslaglagde Baronens i Kurfyrstendømmet liggende Godser, og Hertugen af Celle desavuerede sin Gesandt, men mente dog, at der var meget, der talte til hans Undskyldning. Hamburgerne vilde i Øjeblikkets Ophidselse kalde deres Udsendinge tilbage, men Kejseren vilde ikke tillade dem at rejse²⁾. Da deres ufrivillige Ophold i Wien trak længe ud, henvendte Raadet sig til Christian V, der paalagde Breitenau at tale deres Sag hos Kejseren³⁾. Ogsaa Brandenburg intervenerede til Fordel for dem⁴⁾.

I Wien bleve Danmarks Mæglingsforsøg vel optagne, og Kejseren lod Vicekansler, Grev Königsegg meddele Breitenau, at det vilde være ham kært, om Sagen blev

¹⁾ Hertugens Resolution af 27/2 86. Hamburg 67. R.-Ark.

²⁾ Buek: Hamb. Bürgermeister S. 141 ff. Hertugen af Celle til Kejseren 31/3 86. Hamb. 67. (Kopi.) R.-Ark.

³⁾ Kongen til Breitenau 4/5 86. Hamb. 67. R.-Ark.

⁴⁾ Kurf. Fr. Wilh. til Grev Schmettau 15/5 96. Hamb. 67. (Kopi.) R.-Ark.

ordnet i Mindelighed¹⁾. Kongen roste sig da ogsaa af, at han havde faaet Hertugen til at nøjes med en rimelig Satisfaktion og til at love at rømme Vierlandene, medens Byen havde forpligtet sig til at vise sig føjelig og omgængelig. Sagen gik dog istaa; thi Hertugen vilde ikke forlade det besatte Territorium, før han havde faaet Satisfaktion, og Byen vilde ikke yde denne, før hans Tropper havde rømmet hele dens Distrikt. Hertugen havde imidlertid sat sig fast i det erobrede Land og anlagt Værker, ved Hjælp af hvilke han kunde hæmme Elbhandelen²⁾. Haxthausen havde sidst i Marts faaet Ordre til at gøre Modforestillinger i Celle, og Hertugen gav for saa vidt efter for det Tryk, Kejseren og Danmark øvede paa ham, som han den 3dje April opgav Vierlandene, Elbøerne og Bergedorf, men det strategisk vigtige Punkt Moorwerder beholdt han, idet han dog meddelte Haxthausen, at han var villig til at sløjfe Værkerne, naar Byen forpligtede sig til at lade ham beholde sit Pant i Ro. Han længtes efter Fred og vilde tilbagegive alt, naar han fik den begærede Satisfaktion. Den lüneburgske Minister v. Bernstorff³⁾ bad Haxthausen om at bidrage til, at Danmark fik Hamburg til at betale den ønskede Satisfaktion, det var jo af Hensyn til denne Magt, at Vierlandene vare rømmede. Da Haxthausen indvendte, at det vel i lige saa høj Grad var af Hensyn til Kejseren og Brandenburg, svarede han, at det var man vel nødsaget til at sige, men i Virkeligheden forholdt det sig ikke saa.

¹⁾ Breitenaus Relation af 14/24 Marts 1686. Hamb. 67. R.-Ark.

²⁾ Kongen til Breitenau 6/186. Hamb. 67. R.-Ark.

³⁾ Andreas Gottlieb B., senere engelsk og kurhannoversk Premierminister, Morfader til Joh. Hart. Ernst B.

Kejseren, Brandenburg, Sachsen, Danmark, Sverig, Nederlandene og England søgte at faa Hamburg til at betale; Raadet var mest stemt for at give efter, men Borgerskabet vilde fordrive Lüneburgerne med Magt¹⁾. Under disse Omstændigheder holdt den kejserlige Gesandt, Baron Gödens²⁾, sig ikke for god til at forhandle med Dreizigernes Førere, og Paulli fortæller i en af sine Indberetninger, hvorledes Baronen i hans Nærværelse bad Jastram anvende sin store Indflydelse paa Borgerskabet til at fremkalde en Afgørelse, som Kejseren, Brandenburg, Celle, Sverig og sikkert ogsaa Danmark ønskede. Her blev han afbrudt af den danske Agent, der erklærede at Kongen endnu ikke havde udtalt sig, og Jastram, som herved var bleven beroliget, erklærede rent ud til Gödens, at Borgerskabet ikke vilde bøje sig, før Kejseren havde unddraget Krull og Meurer sin Beskyttelse og ophævet Celles Kommissorium. Det var i det hele mærkeligt, tilføjede han, at de høje Potentater interesserede sig mere for disse Personer end for hele Staden Hamburg, der havde lidt saa meget under Celles Overgreb. Man maatte ikke drive Staden til Yderligheder, thi saa kunde den komme til at gaa videre, end man nu anede. I en Samtale, som Paulli og Lincker senere havde med Jastram og Snitger, erklærede disse, at den Meurerske Sag maatte bringes ud af Verden, og kunde det ske ved Kongen af Danmarks Hjælp, vilde denne ikke blot bevare den „Affektion“, Borgerskabet nærrede til ham, men Staden vilde mest reflektere paa ham, der ved sit gode Forhold til Frankrig og England kunde gavne dens Handel. De

¹⁾ Gallois. B. II. S. 35.

²⁾ Haro Burckhardt v. Fridag Freiherr zu Gödens, Broder til U. F. Gyldenløves Svoger Frantz Heinrich Greve af Freytag.

bade, om Hs. Maj. vilde lade Breitenau tale deres Sag hos Kejseren, hvem de vilde give 100000 Rdlr. i „Türkensteuer“, hvilken Sum, de af Hensyn til Kongen om fornødent vilde forhøje betydeligt¹⁾.

Raadet søgte at ordne Forholdet til Celle ved direkte Henvendelse til Hertugen og opsatte en Skrivelse, hvori det erklærede, at Staden vilde gøre alt for Genoprettelsen af det gode Naboskab, naar blot Mahrenholtz blev straffet og det beslaglagte Gods tilbagegivet; men til Linckers og Paullis store Beroligelse nægtede Borgerskabet den 22de April bestemt at afsende en Deputation til Celle, for Moorwerder var rømmet og Satisfaktion givet. Vilde Hertugen ikke gaa ind herpaa, maatte man tvinge ham dertil. Borgerforsamlingen var i det hele krigersk stemt, og Mødet endte med, at der blev bevilget „Vold- og Gravpenge“²⁾. Hertugen tog dette Møde ilde op og erklærede i en Skrivelse til Raadet, at hvis Staden havde følt sig krænket over Mahrenholtz Adfærd, saa var han selv fornærmet ved de krænkende Udtalelser, Hamburgerne havde brugt om hans Gesandt; han var dog tilbøjelig til at betragte Optrinnet som en Demonstration, sat i Scene af nogle urolige Hoveder, der vilde sætte Splid mellem ham og Byen³⁾. I Wien hed det sig, at de danske Ministre i Hamburg havde opfordret Borgerskabet til ikke at sende en Deputation til Celle, og Kejseren lod Breitenau annode om at bede Kongen forbyde sine Ministre en saadan Optræden, som sikkert var sket uden hans Vilje, men som krydsede Kejserens Planer⁴⁾.

¹⁾ Paullis Relat af 13/486. Hamb. 67. R.-Ark.

²⁾ Lincker til Breitenau 24/486. Hamb. 67. R.-Ark.

³⁾ Hertugen til Raadet 11/586. (Kopi.) Hamb. 67. R.-Ark.

⁴⁾ Breitenau til Kongen 30/486. Hamb. 67. R.-Ark.

Breitenau remonstrerede overfor de kejserlige Ministre med Hensyn til den umiddelbare Jurisdiktion, Kejseren havde tiltaget sig overfor Staden; det stred mod den Rigsuimiddelbarhed, der var tilstaaet den, og som var bekræftet 1618. Han indgav en Klage over de lüneburgske Skanseanlæg og besvarede i læmpelige Udtryk Forespørgslen om de danske Ministre. Kongen billigede hans Optræden og befalede ham blot lejlighedsvis at meddele den kejserlige Regering, at man ikke maatte undre sig over, at Danmark tog sig særligt af Hamburg, der stod i et arveunderdanigt Forhold til Kongen. Man vilde dog ikke hindre Kejsereus Forsøg paa at tilvejebringe Ro i Staden, man vilde meget mere støtte dem, saa vidt det kunde ske, uden at egne Rettigheder derved krænkedes, uanset at Danmark ikke var taget med paa Raad. Skulde Kejserehoffet imidlertid foretage noget, der præjudicerede Kongens Arverettigheder, paalagdes det Gesandten at indgive en Generalprotest til Righofretten¹⁾.

Paa Danmarks Opfordring sløjfede Hertugen af Celle de omtalte Skanser²⁾; de danske Grænsetropper vare allerede inddragne, da Vierlandene bleve rømmede³⁾. De kejserlige Gesandter i Hamborg arbejdede stadigt paa at faa Byen til at give sig ind under Kejsereus Naade, og skønt Raad og Borgerskab ikke vilde indrømme, at de havde fortjent hans Unaade, gik de dog ind paa at træffe Forberedelser til en ny Deputations Afsendelse til Wien, og man bad Gesandterne virke hen til, at en saadan Sendelse blev vel modtaget.

¹⁾ Kongen til Breitenau 16/3 86. Hamb. 67. R.-Ark.

²⁾ Georg Wilhelm til Raadet 2/6 86. (Kopi.) Hamb. 67. R.-Ark.

³⁾ Kongen til Breitenau 24/4 86. Hamb. 67. R.-Ark.

Den levende Interesse, som Danmark viste de hamburgske Affærer, var selvfølgelig ikke dikteret af ren Uegennyttighed. Det gjaldt om at benytte Stadens Forlegenheder til at lette Gennemførelsen af de gamle Fordringer. Derfor søgte man at holde fremmed Indflydelse borte og at skabe sig selv et stærkt Parti; og det var med en lettende Følelse, at man erfarede, at Byen havde afslaaet Tilbudene om Hjælpetropper mod Lüneburgerne. Disse kunde nemlig have besværliggjort det Angreb, hvortil man i største Hemmelighed rustede sig, samtidigt med at man søgte at berolige de ængstelige eller mistænksomme Gemytter. Den 27de Juni modtog Kongen i Glückstadt meget naadigt en hamburgsk Deputation, idet han ytrede det Haab, at den „respectivé gnädigste und unterthänigste vertrauen“ snart maatte blive genoprettet ¹⁾. Men denne Tillid blev der røkket stærkt ved navnlig af de kejserlige Gesandter og det Meurerske Parti. Den 18de Juli sendte de førstnævnte Raadet en Advarsel. Staden skulde vogte sig for Danmark, hvis Krigsskibe laa paa Elben og lurede paa Hamburgernes Returfartøjer. Konjunkturerne vare Kongen gunstige, Kejseren var optaget af Krigen mod Tyrkerne, flere af de tyske Stater havde sendt ham deres bedste Tropper, fra Sverig var ingen Hjælp at vente, og med Lüneburg var Byen jo i Krig. Da Jastram ansaas for at være særlig vel underrettet om Danmarks Planer, blev han kaldt op til Borgmester Schlüter ²⁾, hvem han med stor Møje fik beroliget; han erklærede, at Danmark for Tiden

¹⁾ Pakke i R.-Ark. nrk. „Hamburgs Huldigung betreffend“ aftr. i Zeitschr. d. Vereins f. hamb. Gesch. B. VIII.

²⁾ Borgmester Johann Schlüter, Meurers Efterfølger, antoges, vistnok med Ære, for at være vundet af Danmark.

havde nok at gøre med at hævde Besiddelsen af Slesvig, og vilde med sit Hoved indestaa for, at Kongen i dette Aar intet vilde foretage mod Hamburg. Det lykkedes ham ogsaa at faa forpurret et Forslag fra de kejserlige Ministre om at sammenkalde et almindeligt Borgermøde¹⁾; derimod kunde han ikke hindre, at der blev valgt en Deputation, der hemmeligt skulde forhandle med disse²⁾. Da Kongen erfarede disse Forsøg paa at mistænkeliggøre hans Planer, befalede han Lincker og Paulli underhaanden at meddele Borgerskabet, at han ingenlunde havde til Hensigt at overrumple Staden. Han havde været nødsaget til at sende Folk og Materiel til Jahde for at reparere og montere Fæstningen Christiansburg; Raadets og Borgerskabets „velintentionerede“ Medlemmer havde selv anmodet ham om at sende nogle lette Fregatter til Nordsøen for at hævde Kaperiet. Vilde han absolut tage hamburgske Skibe, saa kunde han lettest gøre dette i rum Sø eller under Norge, men derom var der ikke Tale. Ministrene gik øjensynligt ud paa at intimidere Byen, for at den skulde give sig helt i Kejserens Vold³⁾.

I Hamburg herskede der stadigt Uenighed med Hensyn til Fremgangsmaaden mod Lüneburgerne. Borgerskabet vilde bruge skarpe Midler, medens Raadet vilde læmpe sig frem ved de kejserlige Ministres Hjælp. I et Borgermøde sidst i Juli besluttedes det at tage Moorwerder med Magt; men Expeditionen, der bestod af en Eskadrille under Kaptajn Tam og et Korps Soldater under Oberst Scheiter, havde Uheld med sig⁴⁾, og

1) Paullis Indberetning af 20/7 86. Hamb. 67. R.-Ark.

2) Paulli til Breitenau 26/7 86. Hamb. 67. R.-Ark.

3) Kongen til Lincker 22/7 86. Hamb. 67. R.-Ark.

4) Paulli til Kongen 30/7 86. Hamb. 67. R.-Ark.

Borgerskabet tabte Modet. De kejserlige Ministre derimod fik Vind i Sejlene; hele Raadet og en ikke ringe Del af de indflydelsesrigeste Borgere sluttede sig til dem¹⁾, medens Mistanken til Danmark voxede. Jastram og Snitger mærkede, at man ogsaa mistænkte dem, og de begyndte at blive mere tilbageholdne over for Paulli, der stadigt forsikrede, at Danmark ikke havde ondt i Sinde. Det lader i øvrigt til, at han talte i god Tro, han beklager sig i hvert Fald i sine Relationer over, at Regeringen ikke havde indviet ham i sine Planer. Jastram bad indstændigt om, at Kongen vilde undlade at befæste Grevenhoff, en lille Danmark tilhørende Elbø tæt udenfor Hamburg²⁾. Rygterne svirrede i det hele om i Staden; ogsaa fra Udlandet kom der Advarsler. Kongen af Danmark har 7000 Md. i Holsten, hedder det i et fransk Brev fra Haag, og flere ventes. I Glückstadt tilvirkes Ammunition, danske Krigsskibe sendes til Nord-søen, Tropper kastes i Land paa Elbøerne. De danske Residenter forhandle ved Nattetid med Borgere, og Byen er kun i slet Forsvarsstand³⁾.

Ugrundede vare Advarslerne ikke. Den danske Regering havde omhyggeligt overvejet de Grunde, der talte for og imod en Expedition mod Hamburg⁴⁾. Staden havde krænket Interimsrecessen og intet gjort for at

¹⁾ Paulli til Kongen 3/886. Hamb. 67. R.-Ark.

²⁾ Paulli til Kongen 3/886. Hamb. 67. R.-Ark.

³⁾ Til Mich. Schröder fra hans Svingersøn i Haag 2/886. Hamb. 67. R.-Ark. (Kopi.) Citeret i Oversættelse hos Gallois. B. II. S. 38.

⁴⁾ I Pakken i R.-Ark. „Hamburgs Huldigung betreffend“ findes 2 udaterede Aktstykker: I. Rationes so Ihr. Königl. Maytt. wegen könten Ihr vorhabendes dessein gegen dero Stadt Hamburg fortzusetzen. II. Rationes so Ihr. Königl. Maytt. von dem vorhabenden dessein abwendig machen könten. Aftr. i Zeitschr. d. Vereins f. hamb. Gesch. B. VIII.

afgøre de svævende Spørgsmaal. Kongens Ære krævede, at en paa holstensk Grund beliggende opsætsig Stad holdtes til Lydighed. Var Byen taget, vilde man have en fortrinlig place d'armes til Sydgrænsens Dækning. Konjunkturerne vare gunstige, Kongens Søkendes Besøg¹⁾ og Lüneburgernes Angreb gave ønskelige Paaskud til Troppesamlinger i Hertugdømmerne; Hamburg havde lidt ved Ild²⁾ og Vand, indre Splid og fjendtligt Anfald; Kommandanten var en gammel, udlevet Mand³⁾, og Fæstningsværkernes Tilstand var slet. Danmark stod i fortrinligt Forhold til Udlandet, medens Byen ingen Hjælp kunde vente; Kejseren, Brandenburg og Sachsen vare optagne af Krigen med Tyrkerne, Sverig havde ingen Folk i Tyskland, Holland var skinsygt paa Hamburg, og i England vare de indre Forhold saa vanskelige, at de ganske optog Regeringens Opmærksomhed. Man vilde desuden berolige Udlandet med den Forsikring, at man ikke vilde ødelægge Staden, men kun tvinge den til at gøre sin Skyldighed.

Der var dog ogsaa meget, der talte mod Foretagendet. Sammendragningen af Angrebshæren vilde tage Tid, Vind og Vejr kunde besværliggøre den, og den kunde blive opdaget i Utide. Styrken kunde vanskelig blive saa stor, at man kunde spærre alle Adgange til Byen. Angrebet maatte føres med en saadan Kraft, at Maalet kunde naas i 2—3 Uger, dette kunde lettest ske ved et Bombardement, men derved ødelagde man Staden,

¹⁾ Kurfyrstinderne Anna Sophie af Sachsen og Wilhelmine Ernestine af Pfalz gæstede Danmark i Høsten 1686.

²⁾ 23/8 84 udbrod i Hamburg en voldsom Ildebrand, der lagde 214 Huse i Aske.

³⁾ Generalmajor Joh. Georg Freiherr v. Uffeln, f. 1619, blev 1679 Stadtkommandant. † 7/8 1690.

hvad der vilde skade Holsten. Hamburg var nok svækket, men dens Indbyggere havde Kredit og havde Raad til at hverve Tropper. Vel var Frankrig Danmarks Allierede, men Ludvig XIV vilde næppe uden Mishag se paa, at man ødelagde en By, hvorpaa hans Undersaatter dreve en saa vigtig Handel. Kejseren vilde sikkert erklære alle de Betingelser, man paatvang Hamburg, for ugyldige, han vilde ophidse hele Tyskland mod Danmark, der allerede paa Grund af Alliancen med Frankrig¹⁾ havde Stemningen imod sig. Var den ungarske Kampagne først til Ende²⁾, vilde han vist lade flere Kredse foretage Exekution mod Danmark, og saa kunde det blive vanskeligt nok at beholde, hvad man havde taget, f. Ex. Gøttrup; endelig maatte det erindres, at, hvis Forsøget denne Gang glippede, vilde det være yderst vanskeligt senere at fornye det.

Alle disse vægtige Modgrunde formaaede ikke at holde Kongen tilbage, og den 21de Juli erklærede han i en Ordre til Etatsraad Christopher Sehested, at han havde resolveret og fastsat „det bevidste dessein at fortsætte, og det saaledes, at Vi formene førstkommende 20de August dermed i Guds Navn Begyndelse at gøre“³⁾. Foruden Sehested indviedes paa dette Tidspunkt Generalmajor Hans Schack, Admiral Henrik Span og Gehejmråd Johan Vibe i Hemmeligheden, og der blev tilstillet dem meget udførlige Ordre angaaende Troppers og Materiels Overførelse til Holsten; men alt skulde foregaa

¹⁾ Forsvarsforbundet af 1714 S2.

²⁾ I Sommeren 1686 belejrede Kejseren Ofen; da denne Fæstning var taget, bleve hans Hære frie, og det blev en af Grundene til, at Hamburg ikke blev erobret.

³⁾ Krigskancelliets Exped. Nr. 142/1686. R.-Ark.

saa hemmeligt, „at ingen det allerringeste faar at vide eller deraf ombrage tager“. Fra København skulde 3 store og 20 smaa Mørsere i den første Halvdel af August sendes til Frederiksort, medens Betjeningsmandskabet i smaa Hold dirigeredes til Kielerfjord. Nakskovs Garnison og de øvrige paa Laaland liggende Tropper, 6 Kompagnier af Sjællandske Regiment og noget Artilleri, beordredes til at indskibe sig til København den 15de August, men Hensigten var at lade Transporten afgaa til Holsten. Af Københavns Garnison bestemtes 5 Kompagnier af Sjællandske og 11 af Prins Frederiks Regiment til at deltage i Expeditionen. Cheferne maatte først 2—3 Dage inden Afrejsen faa at vide, at de skulde til Holsten. Tropperne skulde medføre Telte, Brødvogne og 20 Patroner pr. Mand. Naar Hamburgerposten Lørdag den 14de August var afgaaet, maatte Indskibningen begynde, saaledes at man næste Dag kunde gaa under Sejl. Landstigningen kunde efter Omstændighederne finde Sted i Neustadt eller Kiel, begge Steder vare de nødvendige Foranstaltninger truffne. Til den befalede Tid gik Indskibningen for sig, kun nogle faa Mørsere maatte efterlades, da de ikke vare brugelige¹⁾.

I Juni og Juli beordredes henholdsvis 9 og 10 Kompagnier af Garden til Fods til Eckernførde²⁾, da Kongen, som det hedder i et Brev til dens Chef, Hertug Ferdinand Wilhelm af Würtemberg, havde til Hensigt at formere en Lejr ved Gottorp omkring den 20de August³⁾. Livgarden til Hest var den 25de Juni afmarcheret fra Møn med 222 Heste og ankom den

¹⁾ Indkomne Sager August 1686. R.-Ark.

²⁾ Krigskancel. Exped. 8/6, 6/7 86. R.-Ark.

³⁾ Kongen til Ferd. Wilh. 16/7 86. Hamb. 67. R.-Ark.

6te Juli til Haderslev¹⁾; af Drabantgarden fulgte 70 Mand med Kongen²⁾. Af Skyts ankom den 1ste August til Jahde fra Norge 3 større og 6 mindre Mørsere med flere Tusinde Fyrkugler og Granater³⁾.

Medens der saaledes foreligger ret fyldige Oplysninger om de Tropper, der fra Sjælland og Smaalandene sendtes til Holsten, har det ikke været muligt at finde Marcheordrer for Afdelingerne, der laa Vest for Store Bælt. Ved Hjælp af de Tabslister og andre Indberetninger, der forefindes⁴⁾, kan man dog se, at Angrebshæren har bestaaet af følgende Tropper:

Rytteri.

Livgarden.	3dje Jyske Rgt.
Livregimentet.	4de do.
1ste Jyske Rgt.	5te do.
2det do.	Oldenburgske do.

Dragoner.

Løvendals Rgt.	Aderkaas Rgt.
----------------	---------------

Fodfolk.

Garden til Fods.	Sjællandske Rgt.
Dronningens Livrgt.	Jysk-Wedellske do.
Prins Christians Rgt.	Fynske do.
— Frederiks do.	Oldenburgske do.
— Georgs do.	

Artilleri.

14 10-Pds. Kanoner.	10 3-Pds. Kanoner ⁵⁾ .
---------------------	-----------------------------------

¹⁾ Dansk Korrespondance-Protokol 1686. R.-Ark.

²⁾ Kongelige Ordre 1686. R.-Ark.

³⁾ Indkomne Sager. R.-Ark.

⁴⁾ Indkomne Sager og Breve Aug. og Septbr. 1686. R.-Ark.

⁵⁾ I Vaupells Den dansk-norske Hærs Historie B. I. S. 231 findes en Ordre de bataille, der indeholder de fleste her nævnte

Til Trods for den store Hemmelighedsfuldhed, der omgav de danske Rustninger, var Raadet i Hamburg dog ret godt underrettet om dem, og i en den 5te August afholdt Borgerforsamling foreslog det at trække de hamburgske Tropper ind til Byen, da Celle havde lovet at rømme Moorwerder, men Borgerskabet erklærede, at det ikke troede paa nogen Fare fra Danmark, og Tropperne bleve, hvor de vare¹⁾.

Kongen besluttede nu at meddele Kejseren sit Forsæt, og han beordrede Breitenau til ved en Audiens og en skriftlig Memorial at underrette denne om, at han paa Grund af Hamburgs stadige Vægning ved at opfylde Pinneberg-Recessen vilde gribe til skarpere Midler, efter at alle Forsøg paa at faa Byen til Ræson vare glippede. Med de til Generalmønstring samlede Tropper vilde han rykke mod Staden, som nok faldt til Føje, naar den saa, det var Alvor. Kongen vilde ikke beholde Hamburg eller berøve Borgerne deres Privilegier, han agtede tvært imod at ophjælpe Handelen; han haabede derfor, at Kejseren ikke vilde modsætte sig hans Planer, men meget mere støtte dem. Til Gengæld vilde han holde Byen til dens Pligter mod Riget²⁾. En næsten enslydende Meddelelse sendtes nogle Dage efter til Kurfyrsten af Brandenburg³⁾. Hamburgerne, hvem Sagen

Tropper, dog mangle begge Garderne, medens de 2 Fynske Rytterregimenter ere tagne med. I „Kurtze und ausführliche Relation“, trykt i Hamburg 1686, nævnes Garderne, medens de Fynske Ryttere ere udeladte; de omtales heller ikke i de Aktstykker, der ere komne Forf. i Hænde.

¹⁾ Paulli til Breitenau ⁵/₈ 86. Hamb. 67. R.-Ark.

²⁾ Kongen til Breitenau ¹²/₈ 86. R.-Ark.

³⁾ Auszüge aus Actenstücken d. Kgl. Geh. Staats-Arch. zu Berlin. Afh. i Zeitschr. d. Ver. f. hamb. Gesch. B. VIII.

vel mest interesserede, fik ogsaa Meddelelse om, hvad der forestod, og den 16de August fik Lilliencron Ordre til at begive sig til Hamburg sammen med Paulli, der en kort Tid havde været fraværende fra Byen. Der medgaves dem to Instruxer, den ene indeholdt hvad de i Forbindelse med Lincker skulde meddele Raadet, den anden gjaldt kun de „velintentionerede“. Den 19de skulde de samle de vigtigste af den danske Sags Tilhængere og opfordre dem til at virke for, at der den 21de blev sendt Deputerede af Raad og Borgerskab til Pinneberg, hvor Kongen vilde modtage dem. Det var i Borgerskabets sande Interesse, at Forhandlingerne snarligt indlededes, thi, som Sagerne nu stode, var det at befrygte, at Raadet snart atter vilde tilrive sig hele Magten, og saa gik det ud over de „velintentionerede“. Ordnes Sagen derimod ved deres Hjælp, vilde Kongen sørge for, at Dreizigernes Kollegium bibeholdtes, at alle mistænkelige Personer fjærnedes fra Raadet, og at de ledige Pladser besattes efter de „velintentioneredes“ Forslag. Desuden vilde han med Eresbevisninger og „virkelige“ Gunstbevisninger lønne dem, der støttede ham. Særligt paalagdes det Gesandterne at opmuntre Borgerne til ikke at tillade Magistraten eller det Meurerske Parti at indføre fremmede Tropper i Byen; thi saa vilde Magten fra Dreizigernes Hænder glide over i Raadets; et fredeligt Forlig vilde blive vanskeligt, og Kongen kunde mod sin Vilje blive nødsaget til at bombardere Staden, medens Senatet ved de fremmede Troppers Hjælp kuede Borgerskabet. De „velintentionerede“ behøvede ikke at frygte for, at Forbundet med Danmark skulde skade Hamburgs Handel; en Krig med Sverig vilde ikke berøre den, og hvis det var en anden Magt,

der brød Freden, skulde Kongen nok vide at skærme Staden¹⁾. Naar ovenstaaende Meddelelse var gjort, skulde Lilliencron stævne Deputerede af Raadet til et Møde den 19de om Eftermiddagen og fremstille Sagen for dem. Kongen kunde ikke uden „Verletzung Unsers kgl. Respects auch höchsten Präjuditz Unserer Jurium“ finde sig i, at Hyldningspørgsmaalet og de andre Spørgsmaal længere stode uafgjorte, derfor var han nu med sin Hær rykket mod Byen, og opfordrede Raad og Borgerskab til at sende Befuldmægtigede til ham den 21de i Pinneberg, for at man kunde komme til en endelig Resolution. Han vilde ikke bemægtige sig Staden og ikke lægge Garnison i den, ligesom han ikke paa nogen Maade vilde krænke Borgerskabets Privilegier, Næring eller Handel²⁾.

Det ses ikke rigtigt klart, om Forhandlingerne med Raadet fandt Sted den 19de eller den følgende Dag. Det sidste er det rimeligste, da Borgmestere og Raad i en Skrivelse til Lilliencron tale om dennes Proposition af 20de August³⁾; men de fleste trykte Kilder nævne den 19de, en endog den 21de⁴⁾. Saa meget er imidlertid vist, at de „velintentionerede“ den 19de fik udførlig Underretning⁵⁾, og det synes, som om Paulli har overskredet i hvert Fald sine skriftlige Instruxer, idet han meddelte, at Kongen forlangte Arvehyldning, Optagelse

1) Hamburg 11 B. R.-Ark.

2) Hamburg 11 A. R.-Ark.

3) Borgmestere og Raad til Lilliencron ^{22/8}86. Hamb. 67. R.-Ark.

4) Auszug aus Actenstücken u. s. w. Zeitschr. d. V. f. hamb. Gesch. B. VIII. S. 231.

5) Buek: D. hamb. Oberalten S. 143.

af en Besætning, Udbetaling af 1,200000 Mark samt Afgørelse af alle Stridsspørgsmaal i Danmarks Favør. Det viste sig nu, at der ikke i Hamburg existerede noget egentligt dansk Parti. De saakaldte „velintentionerede“ vilde gerne modtage Danmarks Hjælp i deres indre og ydre Stridigheder, men om nogen Underkastelse vilde de ikke høre Tale. Snitger ilede strax op i Raadet og meddelte det Paullis Udtalelser. Senatet blev ikke overrasket, det sammenkaldte Borgerskabet, meddelte, hvilke Forholdsregler det havde truffet til Stadens Forsvar, og tog hele Sagen i sin Haand. Hvad Kongen havde forudsagt, gik i Opfyldelse. Dreizigerne styrtedes uden Kamp, Jastram, Snitger, Borgmester Schlüter og andre Medlemmer af det saakaldte danske Parti fængsledes, de to første bleve siden henrettede, Borgmesteren døde i Fangslet, og de andre straffedes med Forvisning og høje Bøder, skønt Kongen erklærede, at de havde været ganske ukendte med hans „dessein“¹⁾. Under disse Omstændigheder gjorde Lilliencrons moderate „Proposition“ til Raadet ingen Virkning; han fik et undvigende Svar og forlod Hamburg den 20de eller 21de August, hvorpaa han strax begav sig til Kongen sammen med den stærkt kompromitterede Paulli, der skal være flygtet Natten til den 20de²⁾.

Hamburg havde allerede længe holdt en lille Hær, hvis Styrke varierede efter Behovet. I Efteraaret 1685 havde Byen et Infanteriregiment paa 2000 Mand, men under Kampen mod Lüneburg antoges flere Soldater, og

¹⁾ Protokol over Forh. paa Gottorp. Hamb. 67. R.-Ark.

²⁾ Paullis Papirer, som han havde skjult, bleve fundne, og Magistraten vilde ikke levere dem tilbage. (Reg. i Glückstadt til Raadet i Hamb. 27/12 86. Hamb. 67. R.-Ark.)

da den danske Armé stod for Stadens Porte, disponerede Raadet over 2 Regimenter, tilsammen 3600 Md. stærke, kommanderede af Obersterne Johann Bernhard Scheiter og Johann Wilhelm Klauberg. Byen havde intet staaende Rytteri, men inden de Danskes Ankomst havde den hvervet 2 Kompagnier Dragoner og 2 Kompagnier Ryttere, tilsammen 160 Heste under Oberstløjtnant Eberrang. Artilleriet talte 174 Konstabler med Haandlangere¹⁾. Foruden denne regulære Styrke havde Hamburg en „Borgervagt“ paa 5 Regimenter med i alt 57 Kompagnier. De 5 ældste Raadsherrer vare „Colonelherren“ og førte Regimenterne, i hvilke enhver Borger fra sit 19de til 60de Aar var forpligtet til at tjene med egne Vaaben og Klæder. Skønt denne Væbnings Medlemmer maatte gennemgaa en Exercerskole, var dens militære Værd kun saare ringe. I Spidsen for Landmagten stod Stadkommandanten Johann Georg Freiherr v. Uffeln. Administrationen var henlagt under et Krigsraad, bestaaende af den ældste Borgmester, Colonelherrene og 8 Borgere²⁾. Byen havde ogsaa en lille Sømagt, hvis væsentligste Opgave var at konvoyere Handelsskibene; den administreredes af Admiralitetet, hvori den næstældste Borgmester, 4 Raadsherrer og 6 Borgere havde Sæde³⁾. Hamburgs Befæstning var i Hovedsagen opført i den første Fjerdedel af det 17de Aarhundrede, men den var stadigt bleven forøget og forbedret. En Hovedvold, anlagt efter nederlandsk Mønster af den hollandske Kaptajn Johann v. Walckenburgh, omgav Byen; den havde 21

¹⁾ C. F. Gaedechens: Das hamb. Militär, Zeitschr. d. Ver. f. hamb. Geschichte. B. VIII.

²⁾ Buek: D. hamb. Oberalten S. 403.

³⁾ Ibidem S. 429.

Bastioner, vaade Grave, Raveliner, dækket Vej og Glacis, de vigtigste Udenværker vare de tidligere omtalte Anlæg: Sternschanze og das neue Werk¹⁾.

Alene kunde Hamburg i Længden ikke tage det op med Danmark, men det varede kun kort Tid, inden der kom Hjælp fra det store Fædreland. De første, der mødte, vare Lüneburgerne, Byens gamle Fjender, senere kom Hannoveranerne, Brandenburgerne og en Del Frivillige, hvoriblandt adskillige svenske Officerer. Byen blev ikke indesluttet, saa at Vejen for Undsætningstropperne hele Tiden var aaben.

Den 20de August om Eftermiddagen slog den danske Hær Lejr i Terrainet Vest for Altona. Sammensætningen af Belejningskorpset er ovenfor angivet, Styrken beløb sig til c. 14000 Md. Skønt Kongen var tilstede ved Armeen, førte han ikke selv Overkommandoen; han opholdt sig endnu den 21de om Morgenen i Pinneberg og kom først den næste Dag til Ottmarschen, hvor han opslog sit Hovedkvarter. Øverstbefalende over Angrebs hæren var Kongens berømte Halvbroder, Norges Statholder Ulrik Frederik Gyldenløve. Der siges, at han ikke skal have ønsket denne Kommando, hvorved der, som han selv bemærkede, ikke var megen Ære at vinde, men Kongen befalede ham udtrykkeligt at overtage den og fritog ham for alt Ansvar²⁾. Han kom først i yderste Øjeblik til Krigsskuepladsen, idet han forlod København den 18de August³⁾. De første Fjendtligheder fandt Sted

¹⁾ C. F. Gaedecheus: Hist. Topograph. d. freien und Hansestadt Hamb. S. 123 ff.

²⁾ Jfr. Leyenclos Relat. Sptbr.—Nvbr. 1686. Dsk. Saml. 2. B. B. V.

³⁾ Skaanlunds Autobiografi. S. 66.

den 21de August¹⁾. Danske Furageurer, eller vel rettere Marodører, plyndrede nogle tæt ved Volden beliggende Huse. De forjoges ved et Par Kanonskud og flygtede, forfulgte af de hamburgske Dragoner, der toge flere af dem til Fange. Det første Skud faldt saaledes fra hamburgsk Side, en Omstændighed, som Kongen lagde megen Vægt paa. I Løbet af Natten aabnedes Trancheerne saa vel mod Sternschanze som mod de nærmest Elben liggende Bastioner. Den 22de aabnedes en kraftig Ild mod Skansen, og om Natten førtes Approcherne frem til dens Glacis. Et voldsomt Angreb skal være bleven forsøgt, men Hamburgerne tilbageviste det. Den 23de fortsattes Beskydningen med forskellige Afbrydelser, foranledigede ved kortvarige Vaabenhviler, som benyttedes dels til at bortskaffe Døde og Saarede, dels til at lade Diplomater passere ind og ud af Byen. I Løbet af Natten til den 24de naaede de danske Approcher saa tæt ind paa Sternschanze, at Haandgranater kastedes ind over Bryst-

¹⁾ Materialet til Belejringens Historie er ganske overordentligt tarveligt. Fra dansk Side findes ingen Rapporter indgivne, hvad der er en ganske naturlig Følge af, at Kongen og Oversekretær Harboe vare tilstede i Lejren. Heller ikke de hamburgske Arkiver indeholde nævneværdige Bidrag til Forsvarets Historie. Derimod foreligger der et større Antal samtidige trykte Relationer, der dog ere temmelig kortfattede. Et Udvalg af dem er udgivet af Dr. W. H. Fleischfresser i Zeitschr. d. Vereins f. hamb. Geschichte. B. VIII. De vigtigste ere: 1) Kurze und ausführliche Relation etc. Hamb. 1686 (vistnok skrevet af en sachsisk Officer), 2) Wahrhaftiger Bericht etc. (forfattet under selve Belejringen fra et dansk Synspunkt, den gaar kun til 4de Sptbr., men er senere fortsat til 14de s. M.), 3) Unpartheiischer Gegenbericht etc. (forfattet i Sptbr., skrevet fra et hamburgsk Synspunkt), 4) Hamburger Gross-Mütigkeit berewet Ihre Undanckbarkeit (skrevet i Slutn. af Aaret 1686 fra et lüneburgsk Synspunkt). Den førstnævnte synes mest upartisk, de 2 sidstnævnte ere de stærkest farvede.

værnet. Forsvarerne lede betydelige Tab, men ogsaa Angriberne mistede mange Folk. Fra de sydligste danske Batterier, som laa paa Hamburger Berg, der hvor David- og Heinestrasze nu ligge, naaede Projektilerne ind i Byen, dog uden at gjøre synderlig Fortræd. Den 25de gjorde de Belejrede et Udfald; et større Korps Rytteri med 400 hamburgske og lige saa mange lüneburgske Grenaderer og Musketterer marcherede gennem Kommunikationsgangen til Sternschanze. Lüneburgerne gik nu til Højre, Rytterne og Hamburgerne til Venstre. „Da smaa Manquements forekomme ved Udfald, kom vort Rytteri Fjenden for nær“, siger „Unpartheiischer Gegenbericht“, de allierede Ryttere bleve redne over Ende af det danske Kavalleri, der forfulgte den slagne Fjende lige til Dammthor, i den Grad pêle-mêle med Flygtningene, at Voldenes Skyts ikke kunde gribe ind i Kampen. Fodfolket var i Begyndelsen heldigere, det fordrev det danske Infanteri fra Løbegravene og ødelagde en Del af Belejningsarbejderne, men ogsaa det maatte vige for det danske Rytteri, som dog af Fæstningens Kanoner hindredes i at føre Angrebet til Bunds. Paa begge Sider var der kæmpet tappert, og Tabene vare ikke ringe. Den 26de indstilledes Angrebet paa Sternschanze, og skønt Belejringen vedvarede endnu en Stund, havde Kongen opgivet Tanken om at indtage Byen. Det var dog ikke Hamburgernes Tapperhed eller Værkernes Styrke, der tvang ham til at indstille Angrebet og senere hæve Belejringen, men det var det Tryk, som Udlandet øvede paa ham.

Forhandlingerne med det hamburgske Raad havde været resultatløse. Som ovenfor meddelt forlod Lilliencron Byen uden at faa Svar paa den Proposition, han

havde at overbringe; Raadet havde endelig den 22de affattet en Skrivelse til Kongen, som det med en Trompeter sendte ud til Gesandten, da Lincker nægtede at besørge den. Den indeholdt Byens Beklagelse over Kongens Fremfærd mod den, Hs. Majestæt handlede mod sin egen og sine Undersaatters Interesse ved at afbryde Handelen paa Hamburg; der burde ikke være Strid imellem Folk af ens Tro, det var kun til Fryd for Evangeliets Fjender. Hele Ulykken skrev sig fra nogle desperate Mennesker, som vilde blive alvorligt straffede ¹⁾. Lincker havde i øvrigt tidligere meldt Kongen, at Raadet var villigt til i dybeste Devotion at forhandle om den pinnebergske Reces, kun maatte Armeen trækkes bort, for at Forhandlingerne kunde føres uden Tvang. Hertil svarede Kongen, at Hamburgerne havde haft rigelig Tid til at forhandle inden Armeens Ankomst, nu tillod hans Værdighed ham ikke at marchere bort. Vilde de imidlertid forhandle, kunde de gøre det uden Tvang, Lincker var i Besiddelse af Passer til de Deputerede. De Fjendtligheder, der hidtil havde fundet Sted, vare betydningsløse; Hamburgerne havde selv affyret de første Skud mod nogle vaabenløse Marodører, som Generalfeltmarskalk Gyldenløve var villig til at straffe som Tyve „à la vue de la ville“. At Hæren stod for Stadens Porte, betød ingenlunde, at Kongen ikke var villig til Forlig ²⁾. Samtidig skrev Lilliencron til Raadet, at Kongen med Mishag havde erfaret, at det havde indkaldt fremmede Tropper, og at det var gaaet saa haardt frem mod nogle Borgere, hvis Uskyldighed en upartisk retslig

¹⁾ Borgmestere og Raad til Kongen ^{22/8}86. Hamb. 67. R.-Ark. Afr. i Zeitschr. d. Vereins f. hamb. Gesch. B. VIII.

²⁾ Kongen til Lincker i Hamburg ^{23/8}86. Hamb. 67. R.-Ark.

Undersøgelse vilde lægge klart for Dagen. Kongen kunde ikke indromme lang Betænkningstid. Byen maatte selv tilskrive sig Skylden for de Ulykker, der ramte den¹⁾.

Hamburgernes Vægning ved at give efter for Kongens Fordringer fik Støtte hos de tyske Magter. Medens Lüneburg strax sendte militær Hjælp, ydede Brandenburg virksom diplomatisk Bistand. Den 23de August ankom Gehejmraad Thomas v. Knesebeck til Byen, og samme Dag begav han sig til den danske Lejr. Hans Instrux gik ud paa at hævde Pinneberg-Recessen. Han skulde advare Kongen mod at bruge Vaaben; thi selv om disse i Begyndelsen havde Fremgang, kunde Følgerne blive farlige for Danmark. I øvrigt skulde han handle i Forening med den lüneburgske Gesandt Wackerbart. Knesebeck fik strax Audiens, og Kongen forklarede ham Grunden til sit Foretagende og betydede ham, at han ikke kunde trække sine Tropper bort, inden han havde faaet Satisfaktion, da Hamburgerne havde skudt paa hans Tropper. Kongen havde modtaget Brandenburgeren i Overværelse af Jens Juul, Conrad Biermann Ehrenschild og Conrad Rewentlow, og da Gesandten var kommet ud i Forgemakket, erfarede han, at sidstnævnte strax efter skulde afgaa i Mission til Berlin; han bad da om, at Fjendtlighederne maatte indstilles, indtil denne var vendt tilbage, og Ehrenschild meddelte ham efter Kongens Ordre, at Belejringen maatte fortsættes, men hvis Hamburgerne forholdt sig rolige, vilde Bombardementet blive udsat²⁾. Et Par Dage efter var Knesebeck atter hos Kongen, og medens han var derude, foregik det ovenfor omtalte Udfald. Skønt denne Begivenhed berørte Kongen ube-

¹⁾ Lilliencron til Borgmestere og Raad ²¹, 86. Hamb. 67. R.-Ark.

²⁾ Auszüge aus Actenstücken etc. S. 233 ff.

hageligt, lod han dog Rewentlow meddele Kurfyrsten, at han tiltrods for Hamburgernes Insolentier ikke vilde ødelægge Byen. De havde skudt paa Altona, ja de havde fordristet sig til at rette deres Skyts mod hans Person; forgæves havde Knesebeck paa Gyldenløves Opfordring formanet dem til at holde inde, de vare fremturede i deres Frækhed; dog vilde Kongen stanse Angrebet paa Skansen og udsætte Bombardementet¹⁾.

Breitenau fik nu Ordre til at give den kejserlige Regering udførlig Meddelelse om Situationen for Hamburg. Byen havde fortjent den haardeste Straf for sine Insolentier, men Kongen havde erklæret sig villig til at forhandle og ventede hvert Øjeblik Stadens Udsendinge. Han haabede, at Kejseren vilde forbyde Brandenburg og Lüneburg at yde Byen væbnet Hjælp²⁾. Kejserens Svar, der meddeltes Breitenau af Königsegg, var ikke naadigt. Han kunde ikke indse Danmarks Ret til at optræde mod Hamburg, som sket var; derimod vilde han finde det rimeligt, om Kongen ad retslig Vej gjorde sine Krav gældende, efter at Tropperne vare førte bort³⁾. Den 17de Septbr. fik Rigsforsamlingen i Regensburg Meddelelse om Danmarks uforsvarlige Fremfærd mod Hamburg med Ordre til at bekæmpe den⁴⁾. Det var ikke blot Kejseren, der stillede sig uvilligt overfor Danmark; ogsaa Kurfyrsten af Brandenburg erklærede, baade i Berlin overfor Rewentlow og Gesandten Hugo v. Lenthe og i Hamburg ved sine Afsendinge, at Kongen ikke kunde opnaa en

¹⁾ Kongen til Rewentlow ^{25/8}86. Hamb. 67. R.-Ark.

²⁾ Kongen til Breitenau ^{27/8}86. Hamb. 67. R.-Ark.

³⁾ Königsegg til Breitenau ^{11/9}86. Hamb. 67. R.-Ark.

⁴⁾ Hamb. 67. R.-Ark.

Hyldning, der løste Hamburg fra Riget. Kurfyrsten tilkendegav utvetydigt sin Hensigt at vilie modarbejde de danske Fordringer: den 29de August naaede General Dewitz¹⁾ med Rytteri og Dragoner Hamburg, medens det brandenburgske Infanteri under Oberst Mikrander²⁾ kun var en halv Dagsmarche borte.

Den 28de August kom de længselsfuldt ventede hamburgske Deputerede ud i det danske Hovedkvarter, ledsagede af Kejsereus, Lüneburgs, Brandenburgs, Sverigs og Frankrigs³⁾ Gesandter. Gyldenløve overværede Forhandlingerne. Det var ved denne Lejlighed, at han erklærede, at der ikke var megen Ære at vinde ved dette Felttog, og han tilføjede spøgende, at de Danskes Stilling mindede om Evangeliet om Hovedsmanden i Kapernaum: „Naar det hedder kom! saa kommer han, gaa! saa gaar han.“ Forhandlingen blev frugtesløs; dog lovede Kongen, som stadig krævede Hyldning, at udsætte Bombardementet, og den brandenburgske Gesandt mente at bemærke, at Efterretningen om Ofens Erobring havde berørt ham ubehageligt⁴⁾. Den 31te August forhandlede der atter i Hovedkvarteret; Knesebeck var bleven afløst af Wolfgang v. Schmettau; og den 3dje September ankom endnu en brandenburgsk Gesandt, Gehejmraad Paul v. Fuchs. Mødet var ligesaa resultatløst som det foregaaende, og Dagen efter fik Kongen en Skrivelse fra Borgmestere og Raad, hvori det udtaltes, at Staden først efter yderligere Forhandling med Kejseren, Brandenburg og Braunschweig-

¹⁾ Joachim Balzer v. Dewitz (1636—99).

²⁾ Georg Adolf Freiherr v. Mikrander (1639—1723).

³⁾ Baron Rebenac, Gesandt i Berlin.

⁴⁾ Auszüge aus Actenstücken etc. S. 247—48.

Lüneburg kunde afgive en bestemt Erklæring om Arvehyldningen ¹⁾).

Geheimraad Fuchs støttede Hamburgernes Bøn om Udsættelse, idet han i Kurfyrstens Navn lovede Kongen Satisfaktion. Da de tyske Magter, Frankrig og England indstændigt bade Kongen om at hæve Belejringen, besluttede denne at give efter; han befalede, at Batterierne den 6te Septbr. skulde demonteres, og lovede, at Tropperne snart skulde afmarchere ²⁾). Skytset blev ført ud af Batterierne og indskibet, og skønt Kongen af Fuchs fik Meddelelse om, at Auxiliærtropperne først vilde blive demitterede 14 Dage efter de Danskes Bortmarche, samt at der ikke kunde være Tale om Satisfaktion, da Byen selv havde lidt meget, lod han dog den 10de Septbr. sine Tropper bryde op og slaa Lejr 1 Mil fra Byen, ligesom han ogsaa frigav Elbhandelen. Han indrømmede Staden Udsættelse og tilstillede den et Udkast til en ny Interimsreces ³⁾). Den 11te Septbr. afholdtes til Ære for Kurprinsen af Sachsen, Friederich August, og de fremmede Ministre en glimrende Revue over de danske Tropper, hvis ypperlige Holdning, Beklædning og Udrustning vakte almindelig Beundring ⁴⁾). Samme Dag meddelte de brandenburgske Ministre Kongen, at Kejsar Leopold I havde overdraget Brandenburg og Lüneburg at tvinge de Danske til at forlade Hamburg. Han havde udstedt et „mandatum Cæsaris avocatorium, inhibitorium et dehortatorium“,

¹⁾ Borgmestere og Raad til Kongen ¹/₉ 86. Hamb. 67. R.-Ark. Den ⁸/₉ modtog Kongen en udførlig Skrivelse fra Stadssekretær Albert Schulte, der paa Byens Vegne lovede, at Kongen fremtidigt ikke skulde faa Grund til Klage.

²⁾ Kongen til Breitenau ⁵/₉ 86. Hamb. 67. R.-Ark.

³⁾ Kongen til Breitenau ²/₁₀ 86. Hamb. 67. R.-Ark.

⁴⁾ Auszüge aus Actenstücken etc. S. 250.

hvor alle de danske Overgreb mod Hamburg opregnedes, Kongen truedes med Rigets Acht, hvis han ikke førte sine Tropper bort, og alle tyske Befalingsmænd og Soldater i den danske Hær beordredes til at forlade denne Fredsbryder og Urostifter¹⁾. Da dette løjerlige Aktstykke under ingen Omstændigheder kunde fremme men kun forhale Fredsværket, havde Kurfyrsten ikke kundgjort det og først meddelt Kongen det, da Sagen nogenlunde var ordnet. Nogle Dage efter udvexledes Fangerne²⁾.

Da Tropperne vare afmarcherede, rejste Kongen til Gottorp, hvor Forhandlingerne fortsattes. Fra dansk Side førtes de af Jens Juell, Ehrenschild og C. Rewentlow, fra de mæglende Magters af Schmettau, Gehejmraad Witzendorff (Lüneburg), Gehejmraad Münchhausen (Braunschweig-Wolfenbüttel) og Oberst Baumbach (Hessen-Kassel). Under Mødet fejredes store Fester til Ære for Kongens Søstre, de to Kurfyrstinder. Den 23de Septbr. forhandles om en ny Interimsreces. Det blev vedtaget, at alle beslaglagte Skibe og Varer skulde frigives og Handelen genaabnes, derimod afslog Kongen at give Garantier for Hamburgs fremtidige Sikkerhed, lige som han heller ikke vilde erstatte den ved Belejringen foraarsagede Skade, medens han vedblivende forlangte Satisfaktion af Byen. Heller ikke om Stedet for de endelige Forhandlinger om Hyldningsspørgsmaalet blev man enig. I Mødet den 1ste Oktober bad Schmettau Kongen om at lade Satisfaktionen fare, ligeledes raadete han til ikke at fordre nogen „deprecation“ af Byen, ligesom han ogsaa erklærede, at den Tanke, der var fremsat i forrige Møde, at ordne Sagen ved Voldgift, næppe for Øjeblikket kunde

¹⁾ Findes i Aftryk i Pakken Hamburg 67. R.-Ark.

²⁾ Lovendal til Gyldenløve 15/9 86. Indk. Sage.: R.-Ark.

realiseres. Sluttelig erklærede han, at Auxiliærtropperne vilde blive i Hamburg, til Kongen havde underskrevet Præliminæerne¹⁾.

En Uge senere erklærede Kongen i et Reskript, dateret Gottorp 8de Oktober, at han vilde lade sin Unaade mod Hamburg falde; Spørgsmaalet om Satisfaktion vilde han lade staa aabent, indtil Hyldningssagen var afgjort, Skibe og Varer skulde strax frigives og Pinneberg-Recessen paa ny træde i Kraft; han forventede, at Byen vilde gaa ind herpaa og hjemsende de fremmede Tropper²⁾. Efter Brandenburgs Opfordring modtog Staden Tilbudet, og i en Skrivelse af 16de Oktober takkede den Kongen, fordi han havde opsat Afgørelsen af alle de vigtigste Stridspunkter³⁾. Samme Dag afmarcherede det fremmede Rytteri, medens Fodfolket en Uge senere forlod Byen. De danske Tropper vare for længe siden afgaaede til deres Standkvarterer, kun en lille Styrke var forbleven i Altona. Den 11te November blev Borgmester Meurer genindsat i sit Embede. Status quo var i alle Maader genoprettet.

Overfaldet paa Hamburg 1686 hører ikke til de store Begivenheder i Danmarks Historie, hverken de danske Hærførere eller de danske Statsmænd fik Lejlighed til at indlægge sig synderlig Ære, og Expeditionen har i Grunden slet intet Resultat at opvise; men ligesom det ikke er uden Interesse at se den danske Enevoldsregering kokettere med det hamburgske Demokrati, et Fænomen, der dog ikke er saa naturstridigt, som det ved første Øjekast

¹⁾ Protokollen over begge Møderne findes i Afskrift i Pakken Hamb. 67. R.-Ark.

²⁾ Hamb. 67. R.-Ark.

³⁾ Auszüge aus Actenstücken etc. S. 262.

synes at være, saaledes er det særdeles mærkeligt at se alle tyske Stater optræde solidarisk mod en udenfor Riget staaende Magt. Gammelt og nyt Fjendskab glemmes, Hamburg faar Tilgivelse for alle sine Synder, de indre Stridigheder stanses, alle vende sig mod den fremmede Fjende. Det er en af de ganske faa Tilfælde, hvor man i det 17de Aarhundrede kan tale om „Tyskland“.